

# HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.  
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.  
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.  
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

## VEROUDERDE BEGRIPPEN?

Kortgeleden maakte ik in de huiskamer een gesprek mee tussen enkele leerlingen van een middelbare school. Zij hadden een leraar op de korrel, die bij hen belangstelling trachtte te wekken voor het verlenen van steun aan mensen in de onderontwikkelde gebieden. De critiek, die daarbij over het hoofd van de niet-aanwezige leraar werd uitgestort was, zoals gebruikelijk niet mals en vond een hoogtepunt in de uitspraak: „Waarom zouden we ons druk maken voor mensen die we niet kennen en die we waarschijnlijk in ons leven nooit zullen ontmoeten?”

Eén van hen, wat ouder dan de rest, beriep zich daarbij op niemand minder dan Menno ter Braak, wiens werken zich waarschijnlijk in de boekenkast van zijn vader bevinden. Toevallig bleek ik in het bezit te zijn van het opstel waarop de jonge man zich beriep, zodat ik het erbij kon halen om na te gaan op welke wijze het blijkbaar verouderde begrip van de menselijke verbondenheid overboord was gezet. Temeer kreeg ik daaraan behoefte, omdat mijn jonge vrienden openlijk uitspraken wat, naar ik vrees, bij vele ouderen in het verborgene leeft. Het is kennelijk een probleem van wijdere strekking. Mijn jonge opponent beriep zich op een passage, waarin ter Braak afrekent met de lieden uit de 19de eeuw, die menselijkheid en menselijke verbondenheid dikwijls afschilderden als wat hij noemde een hemelsblauwe algemeenheid. „In theorie zou men, op grond van deze illusie, minstens even geschokt moeten zijn door het verdrinken van enige duizenden Chinezen tengevolge van een overstroming, als door het sterven van een vriend. Men weet, dat het anders is; de Chinezen laat men onder het ontbijt passeren, hoogstens met enige verbazing over het getal, en het is alleen het sterven van een vriend dat werkelijk doordringt. Dat is geen schande; de mens, die met de Chinezen meelijdt, zoals hij dat met zijn vrienden zou doen, heeft in de meest letterlijke zin van het woord geen leven meer. Er is ons tot heil een behoorlijk pantser van onverschil-

ligheid geschonken, een verdedigingsmiddel van de eerste rang.”

Op het eerste gezicht nog niet zo'n gek citaat van onze jonge man. De zaak liet me niet met rust en als u het goed vindt wil ik proberen de kwestie wat nader te bekijken.

In de eerste plaats kan men natuurlijk tegenwerpen, dat de afstand tussen ons land en bijv. de onderontwikkelde gebieden in de wereld steeds kleiner wordt. Van de Chinezen weten wij op dit moment door bijzondere omstandigheden niet veel af, maar de Negers van Zuid-Afrika en de Japannezen zijn tegenwoordig bij wijze van spreken onze naaste burenen. De enorme snelle ontwikkeling van het verkeer heeft daarvoor gezorgd. Niet alleen blijven wij van uur tot uur op de hoogte van de belangrijke gebeurtenissen, die zich in hun midden afspelen, maar hun lot is bovendien veel nauwer met het onze verbonden dan 25 jaar geleden, toen ter Braak zijn opstel schreef. Demonstraties in Tokio, Johannesburg of Algiers houden ons ook na ons ontbijt bezig; ze brengen ons maar al te vaak voor geruime tijd in angstige spanning.

Daarentegen geloof ik, dat ter Braak ook een stuk gelijk aan zijn kant heeft. Het is een onmiskenbaar feit, dat we ons tot sommige mensen meer voelen aangetrokken dan tot anderen, met als gevolg, dat het lot van de een meer indruk op ons maakt dan dat van de ander. In de relaties tussen mensen spelen velerlei factoren een rol, o.a. emotionele, van waarschijnlijk in hoofdzaak psychologische aard. Ik denk in dit verband aan een schoolvriendin, die op een avond meer dan een uur lang zeer geïnteresseerd heeft zitten kijken naar een hooggeleerde inleider, omdat de man zo'n „enige baard” had.

Het vraagstuk van de menselijke verbondenheid heeft echter niet alleen zijn psychologische kanten, maar ook een existentieel aspect. Het is, anders gezegd, ook een zaak van levensovertuiging en van visie op de mens. Dat maakt het er overigens niet eenvoudiger op, want juist omdat er in onze tijd op het terrein van de levensovertuigingen

zoveel gaande is, ontstaan gemakkelijk allerlei misverstanden, die voor sommige mensen blijkbaar aanleiding zijn om de menselijke verbondenheid in existentiële zin dan maar als een verouderd begrip over boord te zetten.

Zo blijkt bij nadere beschouwing, dat ter Braak in zijn zoëven bedoelde artikel fulmineerde tegen wat hij noemde „menselijkheid uit de oude school”. Zolang men de overtuiging heeft, merkte hij op, dat de wereld „ondanks haar misère en wantoestanden op weg is naar een betere toekomst, kan men zich ook tevreden stellen met de chaos, waarin men leeft, omdat men het rotsvaste vertrouwen heeft, dat de verwarring van het ogenblik slechts het voorportaal vormt van iets anders, iets hogers, iets... menselijkers.” Van dat rotsvaste vertrouwen is inderdaad bij vele mensen, jongeren en ouderen, niets meer over. Twee wereldoorlogen en alles wat daaromheen plaats vond hebben deze illusie grondig verstoord. Begrippen als menselijkheid en menselijke verbondenheid kunnen zij niet meer funderen op een godsdienstige of ideologische heilsverwachting. Maar moet dat betekenen, dat er dan helemaal geen maatstaven meer zijn om aan te geven wat menselijkheid is? Is menselijkheid een verouderde zaak, waaraan we voortaan zonder meer voorbij kunnen gaan?

Wanneer ik nu, vanuit mijn humanistische levensovertuiging, ga proberen deze vragen te behandelen wil ik in de eerste plaats wijzen op twee kenmerken van onze tijd; dat zijn de gebrokenheid en de eenzaamheid van de mens.

Niet alleen de gebrokenheid, om daarmee te beginnen, van leven en dood (al is de moderne mens zich niet minder bewust van de tijdelijkheid van het leven dan zijn voorouders), maar ook van goed en kwaad, van geest en macht, die niet alleen in de wereld voortdurend naast en tegenover elkaar opduiken, maar die ook de mens in zijn persoonlijk leven doorlopend in spanning houden.

De opvatting, dat de mens een zondig wezen is, onbekwaam tot het goede, vindt bij velen geen weerklank meer; maar evenmin de stelling van Rousseau en de zijnen, dat de mens naar zijn aard goed is. Als wij zijn gehele leven overzien en ons een oordeel menen te mogen aanmatigen, blijkt hij zelfs niet óf goed óf slecht te zijn, maar goed én slecht beiden. Dat is zijn gebrokenheid; een kenmerk van de mens.

Nu wil dit niet zeggen, dat de mens speelsal zou moeten zijn van deze twee in hem werkende krachten. In de humanistische

denkwereld zeggen we dan, dat de mens het vermogen bezit om goed en kwaad als zodanig van elkaar te onderscheiden alsmede het besef, dat hij als mens gericht dient te zijn op het goede. Vandaar, dat hij zijn verkeerde daden altijd tracht te verklaren uit de omstandigheden, of tracht goed te praten. Vooral dit goed praten wijst op de aanwezigheid van een richtingsbesef.

Hoe dan ook, het leven van de mens verloopt niet glad. Dat lijkt bij sommige mensen nog wel eens het geval te zijn, maar deze indruk berust op een vergissing. De gebrokenheid enerzijds, waarde- en richtingsbesef anderzijds houden de mens voortdurend in een zekere spanning, die meermalen in zijn leven zo groot kan worden, dat hij in een hachelijke situatie geraakt. Dat heeft niets te maken met sentimentaliteit of defaitisme, dat is de levenswerkelijkheid, zoals iedereen kan weten, die zichzelf wel eens onder de loupe heeft genomen en in de wereld heeft rond gekeken.

Welnu, niemand zal het in zijn hoofd halen om een drenkeling in de steek te laten, maar om dezelfde reden kunnen we elkaar ook in minder spectaculaire momenten niet loslaten.

Een tweede kenmerk heb ik genoemd de eenzaamheid van de moderne mens. Hoe we dat psychologisch of sociologisch willen verklaren doet er in dit verband weinig toe; een vaststaand feit is dat de mens zich in de laatste vijftig jaar afwendt van de grote collectiviteiten. Hij wil zelf zijn weg door het leven zoeken en verwerpt daarbij de van buiten af opgelegde tucht. Op zichzelf kan men deze ontwikkeling moeilijk als een verliespunt beschouwen. Wat heeft het voor waarde, dat hij denkt, spreekt en zich gedraagt overeenkomstig de aanwijzingen van anderen? Is het niet verheugend, dat hij de gebrokenheid van het leven reëel onder ogen durft te zien, maar daarnaast probeert in de eerste plaats uit eigen kracht, te komen tot een zo groot mogelijke ontplooiing van de twee zoëven genoemde vermogens, het waarde- en het richtingsbesef? Langs deze weg kan de mens komen tot innerlijke tucht. Al geloof ik vanuit mijn humanistische mens-visie aan de mogelijkheid daartoe, u moet van mij niet verwachten, dat ik dit proces van zelfverwerkelijking een eenvoudige zaak acht, maar dat zal u wel zijn gebleken toen ik met u sprak over de gebrokenheid. In de ongelofelijk snelle ontwikkeling die de wereld doormaakt zien we allerlei heilige huisjes instorten, normen veranderen, maatschappelijke verhoudingen zich

### ***rectificatie 13e jaargang - nr. 26***

In de lezing van Anna Blaman kwamen enkele storende fouten voor. Wij geven hieronder de correctie en bieden onze abonnees onze verontschuldigingen aan.

De lezeres, die ons hierop attendeerde, zijn wij zeer erkentelijk.

pag. 1: 2e kolom regel 27: „voldaan” m.z. „onvoldaan”

regel 31: „maar één keer leeft” m.z. „meer dan één keer leeft”.

wijzigén. Het leven kan moeilijk en vermoeiend zijn.

Zowel door de innerlijke structuur van de mens als door zijn maatschappelijke situatie mogen wij elkaar niet loslaten. Zouden wij dat wel doen dan was voor mens en mensheid de ellende niet te overzien.

Er is, wat die verbondenheid betreft, nog één punt waar ik graag met u bij zou willen stilstaan.

Wanneer wij ons eens enkele ogenblikken los maken van het jachtige leven van alledag en weer wat tot ons zelf komen, kunnen wij geboeid kijken naar een boom, een struik of bloem. Vorm, kleur en dat merkwaardige groei- en ontplooiingsproces houden ons niet alleen bezig, er komt in ons ook iets naar boven van verwondering. Maar zelfs niet alleen verwondering, omdat wij staan tegenover iets dat wij als mens nu eenmaal niet kunnen doorgronden, maar ook van eerbiediging.

Hier is leven, dat uit eigen innerlijke kracht tot ontplooiing komt en waar wij uiteindelijk niet eigenmachtig over kunnen beschikken. Wij staan tegenover iets groots.

Datzelfde, mag ik het noemen religieuze, ge-

voel van verbondenheid kunnen wij in ons naar boven voelen komen wanneer wij ons realiseren dat ieder mens, ongeacht zijn huidskleur, sociale positie, politieke richting, levensovertuiging of verleden, drager is van dat eerder genoemde onderscheidende vermogen en van het besef van richting die hij heeft in te slaan bij zijn pogingen tot zelfverwerkelijking.

Niet alleen de plantjes op de Floriade vragen een eerbiedige benadering, ook de mens. Door aldus het besef van verbondenheid met de medemens te funderen komt de humanist ertoe rassendiscriminatie af te wijzen, veroordeelt hij de onverdraagzaamheid, voelt hij zich verbonden met de medemens.

Ook wanneer men meent, dat de oude fundamenteën, waarop in vroeger tijden de menselijke verbondenheid rustte, niet langer te gebruiken zijn, behoeft die verbondenheid niet als een verouderde zaak aan de kant te worden geschoven. Ik heb getracht nieuwe fundamenteën aan te geven, in de overtuiging dat waar de verbondenheid verdwijnt de volstrekte chaos voor de deur staat. Dat is het alternatief, een ander is er niet.

P. A. POLS

---

## MENSEN ZIJN REDELIJKE DAN U DENKT

Een tijdje geleden heb ik eens een fabriek bezichtigd. Bij de rondgang kwamen we langs een grote machine en het viel me op met hoeveel enthousiasme de man, die deze machine bediende erover sprak. Het leek wel of dat ding een soort kind van die man was, dat hij met zorg en liefde koesterde. Toen ik aan het eind van de rondgang even met de personeelchef alleen was, vertelde die me, dat deze man voordat die machine in de fabriek kwam een moeilijk geval was geweest. Hij was lastig, tegen de draad in, verzuimde nogal eens en zijn chef begon al over ontslag te praten. Maar, zei die personeelchef, als mensen lastig zijn, is daar meestal wel een oorzaak voor aan te wijzen en ik heb deze man dus een tijd lang gadegeslagen. Ik heb ook eens met hem gepraat, zo langs mijn neus weg eens gevraagd naar z'n liefhebberijen en tenslotte ben ik tot de conclusie gekomen dat de man werk verrichtte dat eigenlijk beneden zijn bekwaamheden lag. Hij beseftte dat waarschijnlijk niet zo precies, maar hij had het vage gevoel dat hij niet tot zijn recht kwam en dat maakte hem wrevelig en tegen de draad in. Toen kregen we deze machine waarvan de bediening nogal wat zorg vereist en ik heb hem de bediening daarvan opgedragen. Op slag is die man toen veranderd in de enthousiaste werknemer, die U daarnet ontmoette. Hij is helemaal niet lastig en vervelend meer, integendeel hij is een van de ijverigste werknemers van ons bedrijf geworden.

Aan dit verhaal moest ik denken, toen ik op een vergadering een andere personeelchef ontmoette. Hij beklagde zich er hevig over

dat er tegenwoordig met die arbeiders geen land meer te bezeilen is. Ze weten dat je ze nodig hebt en dat je ze haast niet kunt krijgen. Ze komen te laat, zijn brutaal, blijven zomaar weg, kortom er is geen goed garen mee te spinnen, zo vertelde deze personeelchef met een verongelijkt gezicht. Het was duidelijk, dat hij vond dat hij in deze tijd van tekort aan arbeidskrachten een zwaar leven heeft.

Na dit gesprek heb ik mij weer tot die eerste personeelchef gewend en ik heb hem gevraagd of hij ook zoveel last had met het personeel. Neen, zei hij, we hebben weinig last. Er is in ons bedrijf weinig personeelsverloop. Natuurlijk valt er wel eens wat voor en moet er ook wel eens iemand ontslagen worden, maar dat blijft hoge uitzondering. De mensen vinden het bij ons nu eenmaal prettig, en, voegde hij er laconiek aan toe, we betalen toch heus geen cent zwart loon. Ik heb kunnen nagaan, dat wat deze personeelchef mij vertelde, geen opschepperij was, maar de waarheid.

Waarin zit nu het verschil tussen deze twee personeelchefs heb ik mij afgevraagd. De bedrijven waar zij werken liggen in dezelfde stad en hebben een ongeveer gelijk karakter. Een verschil in karakter van de bevolking of in de aard van het werk kan dus geen rol spelen. Ik geloof dat het verschil zit in de manier waarop deze twee personeelchefs tegen de mensen aankijken. Als je het een beetje officieel wilt uitdrukken, kun je zeggen: ze hebben een verschillende visie op de mens.

Nu ben ik ervan overtuigd, dat die perso-

neelchef die zo klaagde over het personeel, ook werkelijk, vanuit zijn standpunt gezien, reden tot klagen heeft. Hij ontmoet ongetwijfeld veel lastige mensen, die er met het werk een potje van maken. Wanneer deze personeelchef die man in zijn bedrijf had gehad, over wie ik u in het begin van dit praatje vertelde, zou hij vast en zeker gezegd hebben: daar heb je er weer zo een. Heb ik het niet gezegd, ze zijn allemaal hetzelfde. Er zou zich op zekere dag wel een dringende reden tot ontslag hebben voorgedaan en dan zou deze man pardoes op straat gezet zijn! Dan zou er weer een verbitterd mens meer in de wereld zijn geweest, want op de een of andere manier zou deze werknemer het gevoel hebben gehad, niet tot zijn recht te zijn gekomen. De personeelchef zou eens te meer ervan overtuigd zijn geraakt, hoe lastig de mensen tegenwoordig toch zijn. En de andere werknemers zouden onrustig zijn geworden, want ieder ongevraagd ontslag wekt onrust in een bedrijf, vooral wanneer het gevoel heerst dat het niet terecht is gegeven. Over het algemeen leeft in een grote groep mensen een zuiverder gevoel voor het wettelijke van een situatie, dan men wel eens denkt. Die onrust leidt dan weer tot nieuwe botsingen en zo komt men in een vicieuze cirkel terecht. Want dit is het gevaarlijke van zo'n toestand: wie eenmaal ervan overtuigd is, dat alle mensen en speciaal zijn ondergeschikten lastig, brutaal en zonder verantwoordelijkheidsgevoel zijn lokt door zijn eigen instelling het negatief gedrag van die anderen uit. Hij zal steeds ontevreden mensen om zich heen hebben en dat zal hem telkens weer ervan overtuigen dat zijn visie op de mens de juiste is.

Wij mensen zitten boordevol tegenstrijdigheden. De psychologie heeft ons allang geleerd dat de motieven voor ons handelen vaak heel diep verscholen zitten en dat we dikwijls lang niet zo redelijk zijn als we zelf wel denken. Maar toch waag ik het erop te zeggen: mensen zijn vaak redelijker dan men denkt, als we maar de moed hebben op die redelijkheid een beroep te doen. In veel gevallen wordt de redelijkheid al in de jeugd verstikt. Het kind vraagt: waarom mag ik dit of dat niet? en moeder antwoordt: dat mag niet omdat ik het zeg. Zo'n antwoord is niet redelijk. Een enkele maal is het misschien nodig omdat het kind nog te klein is

om de redenen te begrijpen, al geloof ik wel dat wij het bevattingsvermogen van onze kinderen op dit punt vaak onderschatten. Maar telkens wanneer wij nalaten het kind dat wel in staat zou zijn de redenen te begrijpen, die redenen ook mee te delen, vernietigen we een stukje redelijkheid en een stukje vertrouwen bij het kind zelf. Het gaat zich voelen alsof het omringd is door een vijandige onredelijke wereld, waarin je een heleboel moet en een heleboel niet mag, zonder dat je met mogelijkheid kunt begrijpen waarom dat allemaal zo is. En het kind gaat vijandig, en dat wil meestal ook zeggen: onredelijk reageren. Hetzelfde gebeurt ook buiten het gezin. Ook bij het werk wordt de redelijkheid vaak verstikt. Er komen bevelen waarvan de zin de betrokken werknemers niet duidelijk is omdat ze vanaf hun plaats in het bedrijf het geheel niet overzien. En vaak neemt niemand de moeite nu eens uit te leggen waarom dat zo moet. Er zijn nog teveel bedrijven waar men verzuimt, nieuwe maatregelen, die in het belang van de productie nodig zijn, aan het personeel te verklaren. Vaak biedt men het personeel ook geen gelegenheid te komen met kritiek en klachten of laat men na die te weerleggen of de juistheid ervan openlijk te erkennen.

Ik heb het meegemaakt dat een Bedrijfsvereniging voor de uitvoering van de Ziekte- en de Kinderbijslagwet inlichtingen van een verzekerde verlangde, waarvan geen zinnig mens de bedoeling kon begrijpen. Toen die verzekerde vroeg waarom hij die inlichtingen moest verstrekken, kreeg hij ten antwoord dat artikel zo en zoveel van die en die wet de Bedrijfsvereniging de bevoegdheid geeft inlichtingen te vragen en dat de verzekerde verplicht is deze te verstrekken. Die Bedrijfsvereniging handelde niet redelijk. Want al geeft de wet aan allerlei instanties bevoegdheden en al zijn de burgers verplicht zich overeenkomstig de aanwijzingen van die instanties te gedragen, dat betekent nog helemaal niet dat die instanties niet de normale, menselijke plicht zouden hebben het de burgers ook duidelijk te maken waarom zij zich zus of zo te gedragen hebben, in al die gevallen waarin dit niet voor ieder normaal mens vanzelf spreekt. Een andere Bedrijfsvereniging die al enige jaren Kinderbijslag heeft uitgekeerd voor kinderen die een bepaalde opleiding volgen komt plotseling op

## **mededeling**

De kantoren van het Humanistisch Verbond zijn in de periode van 16 Juli tot en met 27 Augustus des Zaterdags gesloten.

## **natuurlijk bewaart u de radiolezingen**

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen. Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

Als U nu bestelt kunt U profiteren van de lage prijs van f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterkring het Woord van de Week te Utrecht.

De reeds bestelde exemplaren worden in de week van 11 t/m 16 juli verzonden.

deze gedragslijn terug omdat de juristen van het Hoofdkantoor hebben uitgemaakt dat de wettelijke bepalingen op deze kinderen niet van toepassing zijn. Zoiets kan gebeuren. Er zijn nu eenmaal grensgevallen en men kan zich vergissen. Maar het is niet redelijk wanneer deze Bedrijfsvereniging dit aan de betrokkenen meedeelt zonder ook maar een poging te doen haar gedachtengang te verklaren en zonder enig blijk te geven te begrijpen dat zo'n beslissing voor de betrokkenen onaangenaam is. Zou het een wonder zijn, wanneer deze verzekerden het gevoel krijgen dat je nooit weet wat je aan die mensen hebt en dat ze dientengevolge, als ze ziek zijn, de zaak maar een beetje overdrijven? Straks komt er misschien immers weer zo'n onbegrijpelijke beslissing? En de controle-rend arts denkt: daar heb je er weer zo één die te lui is om te werken en zijn kwaal hevig overdrijft. Dan is de vicieuze cirkel weer gesloten en komt onredelijkheid tegenover onredelijkheid te staan. Ik geef deze voorbeelden niet omdat ik zou menen dat speciaal de organen van de sociale verzekering zich aan deze dingen schuldig maken. Integendeel, ik kom bijna dagelijks met de sociale verzekering in aanraking en ik kan verklaren dat juist hier veel gedaan wordt om tot een goed contact met de verzekerden te komen. Ik geef deze voorbeelden omdat ze zo goed demonstreren hoe allerlei officiële instanties er nog zo vaak toe medewerken de redelijkheid te verstikken.

Ik sprak zoëven over deze visie op de mens, die zo dikwijls onze verhouding tot hem bepaalt. De Humanist is niet blind voor de afgronden die in de menselijke geest aanwezig zijn en voor de vaak demonische krachten die in een mens kunnen huizen. Hij weet, zoals iedereen in deze tijd weet of althans behoort te weten, dat mensen mensen hebben gemarteld, misbruikt voor wetenschappelijke proeven en hebben vernietigd. Maar de Humanist wil het wagen met de redelijkheid die ook tot het mens-zijn behoort. De Humanist meent dat mensen vaak demonisch worden doordat vanaf hun jeugd stelselmatig is verzuimd een beroep te doen op hun redelijkheid en hun verantwoordelijkheidsbesef. De personeelchef die een nieuwe, dure machine durfde toevertrouwen aan die lastige werknemer, waagde het met die werknemer. Hij deed dat niet op losse gronden. Tenslotte is een bedrijf geen filantropische instelling en de personeelchef moest dus ook tegenover de bedrijfsleiding verantwoord handelen. Maar hij begon met het

vertrouwen dat een mens niet zo maar, zonder meer onredelijk is, dat, hoe tegenstrijdig het ook klinken mag, veel onredelijk gedrag, langs redelijke weg verklaard kan worden. Deze personeelchef had voldoende eerbied voor en vertrouwen in die mens om bereid te zijn een verklaring voor zijn gedrag te zoeken. En toen hij die verklaring gevonden had, het met die mens te wagen. Ik geloof, dat, wanneer het Humanistisch beginsel van vertrouwen in het vermogen tot redelijkheid en tot het dragen van verantwoordelijkheid van de mens, wat meer werd toegepast, er betere menselijke verhoudingen zouden zijn, in het bedrijf, op school en tussen allerlei officiële instanties en de burgers. Dat is niet uitsluitend een kwestie van deskundigheid. Natuurlijk komt die er wel bij te pas. Toen die personeelchef ging uitzoeken waarom die man zo dwars was, schakelde hij natuurlijk al zijn kennis en ervaring op dit terrein in. Maar men kan niet zeggen: O, moeten er goede menselijke verhoudingen komen, nou dan stellen we daar een deskundige voor aan. Deskundigen zijn vaak nodig. Maar hun werk kan pas vruchten afwerpen, wanneer de verantwoordelijke leidinggevende figuren een levensovertuiging zijn toegedaan, die het vertrouwen insluit in het menselijk vermogen tot redelijkheid en het dragen van verantwoordelijkheid. Dat is, naar ik meen, een Humanistisch antwoord op de roep naar betere menselijke verhoudingen in onze samenleving.

Mr. H. SINGER-DEKKER

### **het baanwachtershuisje**

Het kleine huis, dat aan de spoorbaan staat,  
 Waarlangs de koorts van 't reizen komt  
 gevlogen,  
 - De bonte was hangt aan de lijn te drogen -  
 Wie weet, hoe zacht daarbinnen 't leven gaat?

En deze jonge moeder met het kind —  
 Haar dromen drijven op haar zuivere zinnen  
 Naar de verliefdheid van het eerst beminnen  
 Bij de oude omhelzing van den zomerwind.

Maar zelfs al was dit onuitzegbre mijn,  
 Nog zou het diepst verlangen niet verdwijnen  
 Om na dit derven en dit lange schijnen  
 Eindelijk te zijn.

J. C. Bloem

### **kinderkamp**

De buitenwerk-commissie van het Humanistisch Verbond organiseert in de week van 13 t/m 20 augustus, zoals reeds een reeks van jaren een kinderkamp in Elspeet, voor kinderen van 10 t/m 12 jaar.

De prijs bedraagt f 39,50 incl. f 2,— zakgeld. Dit kamp, waar de kinderen volop kunnen genieten en zij op de hoogte worden gebracht van de flora van de Veluwe, geniet reeds een uitstekende reputatie. Aanmeldingen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond - Oudegracht 152 - Utrecht.

## OPVOEDEN

Multatuli heeft ergens verteld van een man, die weigerde de vogels van zijn vriend te verzorgen, omdat hij geen verstand van vogels had. Dezelfde man echter schafte zich kind na kind aan en werd in het geheel niet gekweld door het feit, dat hij ook geen verstand van kinderen had. Nu geloof ik, dat de les, die Multatuli ons uit deze geschiedenis wilde laten trekken, niet zo wijs is als ze op het eerste gezicht lijkt. De man, die de zorg voor zijn vogels aan zijn vriend wilde overdragen, hield wel vogels, maar had zijn gevederde vrienden blijkbaar in kooitjes of een voliëre ondergebracht. En zijn verstand ging niet zoveel verder dan dat hij de namen van de dieren kende en wist welke soort zaad hij in de bakjes moest doen en welke middelen hij moest aanwenden tegen snot. Waarmee ik maar wil zeggen, dat het verstand-hebben van vogels een beperkte zaak is. Ik ben geneigd te zeggen: Wie verstand van vogels heeft, heeft geen vogels. En daarmee is dit probleem dan heel eenvoudig geworden.

Met kinderen staat de zaak moeilijker. In Multatuli's tijd ging het allemaal nog wel. Toen gaf men de kinderen genoeg te eten en zorgde, dat ze gekleed gingen en als er dan iets mis ging, mankeerde het aan de kinderlijke inborst. Multatuli zelf bijvoorbeeld achtte zijn zoon best in staat een moord te begaan en bedacht daarbij geen ogenblik, dat hij in vaderlijke zorgen tekort was geschoten.

Tegenwoordig moet iedereen, die kinderen gaat houden, zich door een kleine bibliotheek van handleidingen werken om zich op zijn taak voor te bereiden. Voor zover deze werken zich bezighouden met de lichamelijke verzorging kan men er veel plezier van hebben. Daarover zijn namelijk wel enkele vaststaande gegevens bekend, hoewel over het slapen op turfmoel en het wassen de meningen ook weer uiteen schijnen te lopen.

Met de vorming van het karakter is het aanzienlijk veel moeilijker gesteld. Wij willen van onze kinderen vooral goede mensen maken. Hoe doet men dat eigenlijk?

Naar ik vernomen heb begint de opvoeding al vóór de geboorte. Maar wat je dan precies moet doen om dat kind, dat je nog nooit gezien hebt, in goede banen te leiden is mij een raadsel.

Zodra echter uw nageslacht in de wieg ligt, ontkomt ge er niet meer aan te gaan opvoeden. Het kind schreeuwt. Misschien ligt het ongemakkelijk, heeft het buikpijn of honger. Mag een kind, dat honger heeft maar eten als het zin heeft? Om de drommel niet, zegt de een. Beul, roept de ander, geef dat kind te eten.

Maar het kan ook zijn, dat het kind schreeuwt, omdat het zich verveelt en een reisje wil maken op een arm, of omdat het zich verlaten voelt, of omdat het leuk vindt onze bezorgde gezichten boven de wieg te zien.

Moet men het dan oppakken en knuffelen tot het weer stil wordt? Ja, zei men geruime tijd geleden. Neen, zei men iets minder lang geleden. Thans blijkt men ontdekt te hebben, dat de kinderen van iets minder lang geleden door de stoere opvoeding, waaraan ze hebben blootgestaan, met beschadigde zielen rondlopen. Nu is het weer oppakken geblazen. Men kan zijn hart vasthouden, als men bedenkt wat er met het voortschrijden der wetenschap van de tegenwoordige zuigelingen terecht moet komen.

Dan komen de achtereenvolgende koppighedsperiodes, de pre-puberteit en de puberteit. En als je nu maar van te voren wist hoe dat allemaal zal aflopen, was het nog zo erg niet. Maar dat kan niemand van te voren zeggen. Want een schijnbaar onschuldige ingreep van de opvoeder kan de meest verstrekkende gevolgen hebben. Verwijst men zijn spruit ietwat wrevelig ontijdig naar de pot, dan is het mogelijk, dat het dientengevolge een mensenschuwe zonderling of een dictator wordt, of een stotteraar of een redeenaar, allemaal zaken, waarvoor men zijn kind toch liever bewaard wil zien.

En dan is er de voortdurende spanning tussen gezag en vrijheid. Mag men een kind iets laten moeten? Moet een kind alles mogen? Mag men gebruik maken van zijn fysieke overmacht en zijn telg een tikje, respectievelijk een klap of een pak slaag geven? Of doet men beter een vermanend woord te spreken of een zedekundig verhaal te houden? Er zijn deskundigen, die menen, dat het slaan de beschaving duizenden jaren terugzet. Dat men de wereldvrede al slaande nooit zal bereiken. Maar er zijn ook deskundigen, die volhouden, dat vermanende woorden tot drankmisbruik leiden en in extreme gevallen zelfs tot lustmoord.

Als ik jonge mensen met vreugde hoor aankondigen, dat zij een kind verwachten en zie hoe zij menen, dat het kopen van Spocks' meesterwerk hen voor alle feilen behoeden zal, dan zwijg ik, want ik wil de vreugde niet verstoren. Maar mijn hart krimpt samen als ik denk aan hun verantwoordelijkheid en de onzekere toekomst van hun nageslacht.

En toch kunnen wij niet wachten tot iedereen verstand van kinderen krijgt. Want dan zou de krapte op de arbeidsmarkt weldra al te groot worden.

H. H.

### lezingen voor de radio

- |                           |                                                  |
|---------------------------|--------------------------------------------------|
| zo. 17 juli VARA 9.45 uur | Th. W. Polet: „Waarom zouden we ons druk maken”. |
| zo. 24 juli VARA 9.45 uur | C. van Rijsinge: „Eerbied voor de mens”.         |
| zo. 31 juli VARA 9.45 uur | H. G. Cannegieter: „Humanistische lectuur”.      |
| zo. 7 aug. VARA 9.45 uur  | Dr. H. Jansen: „Verloren kansen”.                |
| zo. 14 aug. VARA 9.45 uur | Chr. Hennekes: „Zo varen de schepjes voorbij”.   |